

Wprowadzenie

Lucyna Bakiera

Jesteśmy świadkami niezwykle dynamicznych zmian społeczno-kulturowych, które wpływają również na relacje rodzinne i pełnienie ról rodzicielskich. O kształcie współczesnego rodzicielstwa decydują uwarunkowania makro- i mikrosystemowe. Zasadnicze znaczenie mają takie trendy jak konsumpcjonizm, technologizacja działań człowieka i indywidualizm, dla którego charakterystyczna jest admiracja samorealizacji oraz dążenie do osobistej satysfakcji, szczęścia i przyjemności. Ewolucja indywidualnych nastawień wobec życia ujawnia relatywizowanie wartości rodzicielstwa. Jest ono konfrontowane z innymi dobrami, w tym z ograniczeniem niezależności. Wartość macierzyństwa i ojcostwa szacowana jest w odniesieniu do osobistych aspiracji, standardu ekonomicznego czy komfortu życia. Postawy wobec roli rodzicielskiej wyraźnie polaryzują się – macierzyństwo i ojcostwo ujmowane są z jednej strony jako podstawowe obszary aktywności oraz rozwoju człowieka dorosłego, a z drugiej strony jako sfery ograniczające autonomię i możliwość samorealizacji osób dorosłych.

Postępująca transformacja rodziny obejmuje także relacje wewnątrzrodzinne i praktyki rodzicielskie. Znamienne stają się szybka rezygnacja z wzajemnej troski o relacje małżeńskie, łatwa zmiana partnerów, zobojętnienie wobec funkcji wychowawczej (Harwas-Napierała i Bakiera, 2018). Ponowoczesność oferuje szeroką gamę aprobowanych społecznie stylów życia, umożliwiających zaspokojenie potrzeby bliskości. Rodzinność realizowana może być w postaci układów interpersonalnych określanych jako quasi-rodzinne czy pseudorodzinne style życia, alternatywy wobec zinstytucjonalizowanego życia małżeńsko-rodzinnego, alternatywne formy rodziny wobec tradycyjnej czy tzw. rodziny patchworkowe, w których dzieci mogą być wspólne, tylko kobiety w danym związku lub tylko mężczyzny (Biernat, 2008).

W kulturze zachodniej zaznacza się silna mentalność indywidualistyczna, której towarzyszy relatywnie niższe wartościowanie rodzicielstwa niż w przy-

padku mentalności tradycyjnej. I choć polskie badania pokazują, że rodzina i rodzicielstwo często wskazywane są na pierwszym miejscu wśród wartości życiowych (CBOS, 2019), to deklarowanie pozytywnego odniesienia do rodzicielstwa nie zawsze koresponduje z dokonywanymi wyborami. Wyrazem zmian w zakresie postaw wobec prokreacji i rodzicielstwa jest tzw. nowoczesna strategia demograficzna, którą cechuje moratorium decyzji rodzinnych, wydłużanie fazy preparentalnej oraz obniżanie rozrodczości (Newson i in., 2005; Reher, 2011). Upowszechnia się model rodziny małodziejnej. Brak prostej zastępowalności pokoleń i dysproporcja między urodzeniami a zgonami wyznacza nowy porządek demograficzny w krajach zachodniego kręgu kulturowego. Zmiany te dodatkowo spotęgowała pandemia COVID-19, która w nowym świetle ujawniła rangę stałych (nie sporadycznych czy okazjonalnych) kontaktów z dzieckiem oraz relacji między rodzicami. Doświadczenia związane z pandemią szczególnie uwidaczniają, że bliskie i przewidywalne kontakty dziecka z rodzicami oraz rodziców z potomstwem mogą być antidotum na izolację społeczną.

W dyskursie publicznym zauważalne są również opinie, które zwracają uwagę na czynniki ograniczające dzietność i będące wynikiem braku kompleksowych rozwiązań dotyczących polityki rodzinnej oraz braku zabiegów kształtujących mentalność prorodzicielską. Wśród wskazywanych przez Polaków przyczyn zmniejszania się liczby urodzeń dominują uwarunkowania społeczno-ekonomiczne (trudna sytuacja mieszkaniowa, brak pomocy państwa, zagrożenie bezrobociem, obniżenie materialnego poziomu życia), a niepewność własnych umiejętności oraz deficyt autorytetów wspierających zmagania rodzicielskie intensyfikują lęk przed rodzicielstwem (Węgrzyn, 2007). Akcentuje się, iż w związku z obserwowanym w ostatnich latach zjawiskiem dynamicznego spadku urodzeń w krajach zachodnich oraz w Polsce szczególnie istotne stają się oddziaływania mające na celu kształtowanie pozytywnej postawy wobec rodzicielstwa i jego znaczenia dla rozwoju dorosłych (Kornas-Biela, 2007).

Dążąc do pogłębiania wiedzy o rodzicielstwie i wymiany refleksji na jego temat w 2019 roku zainicjowaliśmy interdyscyplinarne ujęcie rodzicielstwa – parentologię (ang. *parent* – rodzic; gr. *logos* – mowa, rozum, nauka). Podjęta inicjatywa zaowocowała I Ogólnopolską Konferencją Parentologiczną (Bakiera, 2020). W niniejszym opracowaniu zaprezentowano teksty, które zostały przygotowane na podstawie referatów wygłoszonych podczas II Ogólnopolskiej Konferencji Parentologicznej. Otrzymała się ona (z powodu pandemii) w formie zdalnego dostępu w dniach 15–16 czerwca 2021 roku. *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* to temat przewodni konferencji, stąd pod takim tytułem zebrano teksty pokonferencyjne.

Książka obejmuje osiemnaście rozdziałów skomponowanych w cztery części. W pierwszej z nich przedstawiono współczesne wyzwania stojące przed rodzicami. Dorota Kornas-Biela (rozdział 1.1) omówiła psychologiczne aspekty wczesnego macierzyństwa podczas pandemii COVID-19, rozpatrując m.in. ciężę jako sytuację zwiększonego ryzyka zdrowotnego. Dorota Szczygieł (rozdział 1.2) dokonała analizy uwarunkowań i konsekwencji wypalenia rodzicielskiego. Aleksandra Jasielska, Renata Maksymiuk i Agata Ukleja (rozdział 1.3) postawiły pytanie, czy dorastające córki czują się inspiracją dla swoich matek w obszarze konsumpcji. Karolina Appelt i Iga Grzywaczewska (rozdział 1.4) omówiły gotowość młodych mężczyzn do ojcostwa z perspektywy problematycznego korzystania z gier komputerowych. Teoretyczną analizę nastawień wobec rodzicielstwa w kontekście rozwoju psychospołecznego jednostki przedstawili w rozdziale 1.5 Paweł Ciesielski i Lucyna Bakiera.

Na drugą część książki składa się pięć rozdziałów. Mikołaj Gębka (rozdział 2.1) podzielił się refleksją na temat uwarunkowań przemian roli ojca w rodzinie w XIX i XX wieku. W następnym rozdziale (2.2) Lucyna Bakiera i Izabela Stankowska-Mazur przedstawiły wyniki badań poświęconych intymności oraz okazywaniu bliskości przez rodziców, porównując dane z osobami bezdzietnymi. Satysfakcja ze związku małżeńskiego była przedmiotem badań relacjonowanych przez Małgorzatę Weryszko. Autorka przedstawiła (rozdział 2.3) wyniki dotyczące jakości ojcostwa u mężczyzn z małżeństw o różnym poziomie satysfakcji. Bogumiła Bobik i Patrycja Młynek (rozdział 2.4) omówiły współpracę rodziców i szkoły w okresie pandemii COVID-19, kiedy nauka odbywała się w sposób zdalny. Ostatni rozdział (2.5) drugiej części poświęcony jest rodzicom chrześnym. Dorota Ruszkiewicz zaprezentowała wyniki badań jakościowych z udziałem rodziców biologicznych, rodziców chrześnych i chrześniaków na temat instytucji chrześnego rodzicielstwa.

Trzecia część monografii poświęcona jest regulacjom prawnym w odniesieniu do rodzicielstwa. Marta Bierca i Karolina Andrian (rozdział 3.1) podały refleksji skutki dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej w sprawie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym rodziców i opiekunów (m.in. urlop rodzicielski i jego podział pomiędzy rodziców). Anna Wilk (rozdział 3.2) omówiła psychologiczne oraz prawne aspekty alienacji rodzicielskiej. Adriana Denys-Starzec (rozdział 3.3) podjęła temat dotyczący rozpowszechniania przez rodziców wizerunku małoletnich w Internecie. Natomiast Agnieszka Kwiecień-Madej (rozdział 3.4) skupiła się na prawnych aspektach rodzicielstwa osób transseksualnych.

Część czwartą tworzą rozdziały, w których omówiono trudności rodzicielskie. Beata Iwanicka (rozdział 4.1) zaprezentowała doświadczenia i pro-

blemy matek z uszkodzeniami słuchu. Aleksandra Bawolska-Piszczatowska (rozdział 4.2) przedstawiła narracje rodziców dziecka zagrożonego niepełnosprawnością dotyczące oczekiwanego i otrzymywanego wsparcia w momencie uzyskania diagnozy prenatalnej. Krystyna Moczia (rozdział 4.3) omówiła postawy rodziców dzieci ze zdiagnozowaną niskorosłością, a Monika Kiszka (rozdział 4.4) poruszyła zagadnienie macierzyństwa zastępczego w SOS Wioskach Dziecięcych.

Zarówno spektrum poruszanej w książce problematyki, jak i ośrodki, które reprezentują Autorzy, są szerokie. Oddajemy w ręce Czytelników spisana część rozważań, które prezentowane były podczas konferencji parentologicznej, wraz z zaproszeniem do udziału w kolejnej jej edycji i życzeniami lektury budującej refleksję nad współczesnym rodzicielstwem.

Serdecznie dziękuję Recenzentowi, Panu Profesorowi Arkadiuszowi Wąsińskiemu, za podjęcie trudu recenzowania pracy. Uwagi recenzenckie stanowią ważny element budowania wiedzy naukowej. W imieniu własnym i współautorów dziękuję za przygotowanie opracowania.

Bibliografia

- Bakiera, L. (red.). (2020). *Rodzicielstwo. Ujęcie interdyscyplinarne*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Biernat, T. (2008). Transformacja czy kryzys rodziny? W: W. Muszyński, E. Sikorska (red.), *Miłość, wierność i uczciwość na rozstajach współczesności. Kształty rodziny współczesnej* (s. 279–289). Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Bożewicz, M. (oprac.). (2019). *Preferowane i realizowane modele życia rodzinnego*. CBOS. Komunikat z badań, 46, 1–8.
- Harwas-Napierała, B., Bakiera, L. (red.). (2018). *Oblicza współczesnej rodziny. Wybrane aspekty*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kornas-Biela, D. (2007). Kulturowo-społeczne przyczyny kryzysu ojcostwa. W: D. Kornas-Biela (red.), *Ojcostwo wobec wyzwań współczesności* (s. 7–10). Fundacja Cyryla i Metodego.
- Newson, L., Postmes, T., Lea, S.E.G., Webley, P. (2005). Why are modern families small? Toward an evolutionary and cultural explanation for the demographic transition. *Personality and Social Psychology Review*, 9(4), 360–375. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0904_5
- Reher, D.S. (2011). Economic and Social Implications of the Demographic Transition. *Population and Development Review*, 37, 11–33.
- Węgrzyn, K. (2007). Lęk przed rodzicielstwem. W: M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Czego obawiają się ludzie? Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie* (s. 230–237). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.